

31. FESTIVAL JUGOSLOVENSKOG DOKUMENTARNOG I KRATKOMETRAŽNOG FILMA

Beograd, 15 – 19. mart 1984.

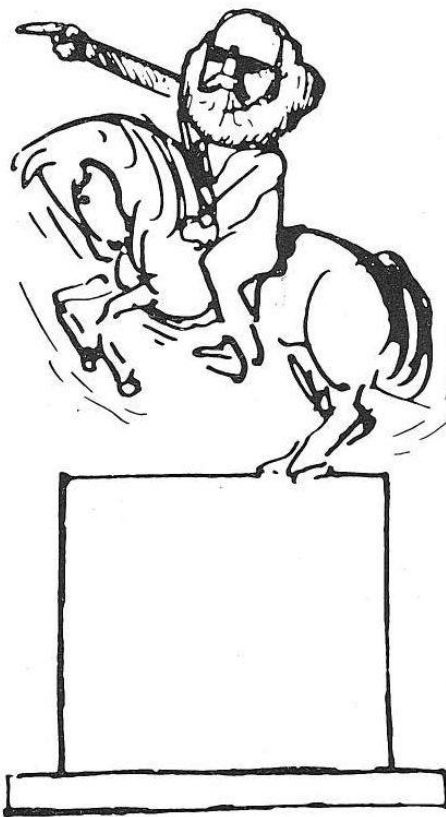
Piše: **Borislav Anđelić**

Ne tako davno, na ovom istom mestu, govoreći o Međunarodnom filmskom festivalu, popularnom FEST-u, smatrali smo da značajnu ulogu u problemima pomenute manifestacije ima i sama nebriga onih koji su u gradu zaduženi da vode društvenu brigu o toj manifestaciji iz »Sava-centra.« Jedva da smo tada mogli da poverujemo da ćemo ubrzo videti isto tako lošu brigu i još goru organizovanost. Posle Festivala jugoslovenskog dokumentarnog i kratkometražnog filma vidimo da smo pogrešili. Ovogodišnji festival kratkog metra organizovan je veoma haotično, kao od bede, uz odsustvo bilo kakve stvarne zainteresovanosti njegovih organizatora, koji su ono što je rutinsko pretvarali u otaljanje zadatka, značajnu tradiciju degradirali na nivo opstajanja u vidu nužnog zla, a čitava manifestacija nije više našla mesta ni u normalnoj protokolarnoj funkciji određenih gradskih funkcionera, koji su svojim stavom i angažmanom ovaj festival smestili na nekakav zabačeni kolosek kulturnih zbivanja glavnog grada.

Nije otuda čudnovato da je na konferencijama za štampu provejavao duh neraspoloženja filmskih i ostalih kulturnih radnika ukupnim pristupom festivalu, jer suprotno tvrđenju »da je grad uvek pružao punu podršku ovoj najznačajnijoj filmskoj manifestaciji«, ona je, naročito, ove godine drastično izostala. To je, normalno, naglalo izvestan broj filmskih radnika da se s pravom zapitaju da li Beograd po svaku cenu mora da ostane domaćin ovog festivala. Još jedan loše organizovan festival postavlja mnogobrojna otvorena pitanja o mestu i značenjima unutar kulture politike grada pojedinih festivala i društvenoj odgovornosti onih koji bi trebalo da vode brigu o našim značajnim filmskim manifestacijama. Jer, one nisu samo puko mesto sastanaka filmskih ostvarenja, autora, kritike i publike, niti samo poprište razgovora o autorskim dometima i postignutim rezultatima, nego, pre svega, značajna društvena i kulturna tribina, a neodgovoran odnos prema njoj predstavlja, u najmanju ruku, neizvršavanje preuzetih odgovornih društveno-političkih zadataka. Vreme je došlo da se loše i neogovorno organizovano festival ne sme više skrivati razgovorima o više ili manje uspelim prikazanim ostvarenjima i njihovim autorima. Nužno je i obostrano korisno shvatiti da »Sava centar«, kome su društveno-političke strukture grada tako galantno dodelile ulogu glavnog nosioca organizacije značajnih filmskih manifestacija, sada kada su njegove ambicije okrenute ka širim prostorima komercijalno zabavjačkog karaktera i ekonomskim faktorima ostvarivanja ličnog dohotka, očigledno da »gubi« (zapravo nikada ga previše nije ni imao) stvarni interes za organizovanje festivala poput ovog kratkog metra.

Kada se već brzopleto eksperimentisalo, zbog festivala u Oberhausenu, sa terminom održavanja ovogodišnje manifestacije, nije ni čudo što je beogradski festival došao bez stvarne pripreme javnosti, jer se na tome nije ozbiljnije ni radilo. Ove godine su izostale bilo kakve prateće manifestacije,

bilo kakvo osmišljavanje programa, ili nekakav kreativniji odnos prema festivalu. O tome svedoči i činjenica da ni televizija, koja bi i te kako trebalo da čini na afirmaciji kratkog filma, nije ove godine poklonila značajniju pažnju i podršku festivalu. Od »izmena žanrovskih preusmerenja, uvođenja i ukidanja nagrada, uz neblagovremeno obaveštenje javnosti i profesionalnih filmskih organizacija o svim ovim izmenama, projekcija filmova na festivalu ispod svakog dopustivog tehničkog nivoa (optički i tonski loše projekcije, prim. autora), neodgovorne izjave operativnog organizatora festivala o filmskoj produkciji«, do naplaćivanja od akreditovanih novinara ne samo kataloga, nego i džepnog programa – sve to je stvorilo situaciju o kojoj su otvoreno progovorili filmski radnici. Tako je nezadovoljstvo koje je trebalo da ostane, po ustaljenom običaju iz proteklih godina, u užem porodičnom krugu, ovoga puta postalo javno! Ako tome svemu dodamo i ujdurmu sa indijskim autorima Deep Palom, koji je zvanično pozvan na festival, a sam je, o svom trošku, prevalio nekoliko hiljada kilometara, da bi doživeo ne samo da mu film ne bude prikazan (za šta je ponuđen odgovor o dugom postupku carine), nego i jednu opštu nebrigu i nemogućnost da se organizovano susretne sa našim filmskim stvaraocima) čija ostvarenja izuzetno ceni i što je bio jedan od osnovnih motiva njegovog dolaska u Jugoslaviju),

onda čitava stvar poprira sasvim drugačije okvire opšteg kulturnog i društvenog nemara. Učiti neke od zvaničnika festivala »lepom ponašanju« prema gostima nije svrha ovoga teksta, jer neke se stvari moraju blagovremeno naučiti ili poneti od kuće, ali ih moramo naučiti, u opštem interesu, da svoja privatna ponašanja ne smeju prenositi u sferu javnog nastupa u ime grada i njegovih filmskih i kulturnih radnika.

Na žalost, stiče se utisak da uprkos brojnih protesta filmskih radnika, primedbi na konferencijama za štampu, kritika izrečenih i u javnim glasilima, da stanje organizovanja festivala, po svemu sudeći, nikoga ozbiljnije ne uznemirava i da javna kritička reč nema dubljeg i značajnijeg odjeka, možda i zato što je deo kritika usmeren upravo u pravcu onih koji bi u širem društvenom smislu morali da o festivalu i te kako vode računa.

Valja pozdraviti festivalsku aktivnost Akademskog kluba, koji je svojom permanentnom prisutnošću i prezentacijom video-materijala i spotova, tvorio, uz ne uvek odmeren, ali svakako pažnje vredan nastup filmskog kritičara Vladimira

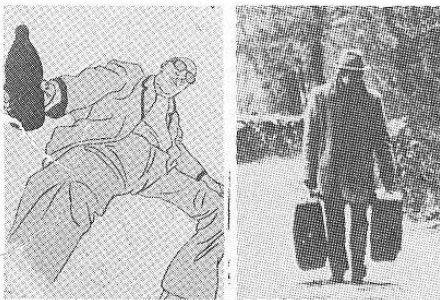

Bunjca, izvesnu atmosferu kreativnog kritičkog dijaloga sa organizatorima, koji su po svaku cenu želeli da ga dezavuišu i izbegnu. Pored svojih uredno sročених administrativnih statističkih izveštaja o »uspelosti manifestacije uprkos problemima finansiranja«, koji su verovatno, kao što to obično biva, uz manje kritičke primedbe, jednoglasno usvojeni, organizatori su dužni položiti račune i javnosti. Oni nam i danas, iako je festival uveliko završen, duguju odgovore. I to upravo onoj beogradskoj publici koja je iz večeri u večje dolazila u salu Doma sindikata, i koja to godinama čini, uprkos propusta organizatora. Ta publika, mlada i stara, verno prati zbivanja u našem kratkom filmu, saučestvujući u njegovim usponima i padovima, a bez te javnosti, izvesno je, nema ni prave provere vrednosti i vitalnosti kratkog filma i njegovih izražajnih formi.

Kako to obično biva, uz jednu napast obično sledi i druga, pa smo tako uz organizatore ove godine imali problema i sa selekcionom komisijom, koja je učinila sve da se i onako pomeneni odnosi i opšta neprijatna atmosfera učine još težom i komplikovanijim. Uvek se, doduše, može prigovoriti zašto je selekciona komisija izabrala ovaj ili onaj film, ili zašto je nagradu dodelila ovome ili onome, ali ako joj, po sopstvenom tvrđenju, ovogodišnja ostvarenja nisu pružala »veći izbor«, postavlja se pitanje zašto su onda osnovni propusti učinjeni upravo u selektiranju službenog nagradnog programa i zašto se dozvolilo da dođe do niza kompromisa prilikom kasnijeg izdavanja nagrađenih. Teško je odupreti se utisku da je sama selekcija stvorila predušlove za »tmurne« službene utiske. Selekciona komisija je to učinila, pre svega, izborom niza nezanimljivih dokumentaraca poput »**Andi 82**« Kirila Canevskog, »**Godine**« Svetozara Pavlovića, »**Rančevo**« Zorana Maširevića, itd, dok je u informativnoj sekciji ostavili nekoliko, u najmanju ruku, zanimljivih ostvarenja, poput »**Stanislava Lema**« Franci Slaka, »**Terorista**« Svetolika Mitića, ili »**Slavka Vorkapića**« Borisa Gortinskog. Uz primedbu o »srozavanju ugleda animiranog filma« kod nas, što je u priličnoj meri teško održiva teza bez jasnije argumentacije šta se pod tim podrazumeva, selekcija je izostavila iz zvaničnog programa Dragičev reklamni film za Olimpijadu »**Vučko Hockey**«, zatim neosporno zanimljivo ostvarenje Duška Petričića »**Romeo i Julija Vilijama Šekspira u Izvođenju trupe**« »**Monstrumi i družina**«, ili »**Poljubi me meka gumice**« Zvonka Čoha. Teško da bi ova ostvarenja toliko oživala program da bi radikalno promenila opšti status vrednosti same manifestacije, ali šteta je bilo ne potruditi se da se postojeći program učini što vrednijim pažnje i zanimljivi, pa i po cenu da festival traje kraće, ako zaista nemamo šta vredno da pokažemo.

Činjenica je da se mnogi nesporazumi sa kratkim filmom, nekadašnjim miljenikom umetničke i kulturne javnosti, mogu potražiti u njegovom svesnom tematskom udaljavanju od ranijih interesovanja, usmerenih, ka savremenim životnim problemima, prema perifernim, prigodnim, istorijskim ili etnografskim pitanjima.

Nije za zanemarivanje ni to da i ovogodišnja manifestacija, a do sličnih zaključaka se moglo doći i na nekoliko prethodnih, postaje svedok nedostatka valjanih i originalnih dokumentarnih

iskaza o životu koji nas okružuje, upravo one karakteristike koja je sedamdesetih godina i krasila ovaj filmski rod i uvela našu produkciju kratkog metra na velika vrata svetske kinematografije. Odsustvo kritike svesti i duha u kratkom filmu ima, na žalost, svojih konotacija i u odnosu društvene javnosti prema kritički i smelije nastrojenim autorima (zar najbolji dokaz za to nije činjenica da je jedan od nagradjenih filmova, »Dvanaest meseci zime« Krste Škanata, snimljen još daleke 1971. godine, čamio u bunkeru »Dunav-filma« čitavih trinaest godina, i čiji je jedini »greh« što smelo i dokumentovano raspravlja o tiranskoj i dogmatskoj prirodi Staljinovog kulta ličnosti!). To je dalje u direktno sprezi sa SIZ-ovskim načinom finansiranja i u dugoročnoj praksi dovelo je do jasne preorijentacije autora od kritičke stvarnosti ka metaforično istorijskom estetiziranju ili prigodnom svečarenju. Istovremeno, bilo bi svakako pogrešno nezainteresovanost domaćih filmskih producenata za kratki film u uslovima otežanog finansiranja tumačiti kao krizu tog filmskog roda. Jer, upravo nekolicina zanimljivih filmova u različitim kategorijama svedoče u prilog mišljenju da se u drugačije organizovanim producentskim uslovima, uz svesno odricanje uloge kratkog filma da eksploatiše tobožnje »značajne« ili živopisne motive, ili kao uhlebljenje »starih« iskazanih autora, ili pak neventivnih crtača realizovanih još slabijom maštom animacije, može i te kako mnogo učiniti sa kratkim filmom.

Nije nezanimljivo uočiti da se od tri glavna filma na festivalu, koja su kompromisnom odlukom žirija podelili gran pri, nijedan ne bavi savremenim društvenim zbivanjima, sudbinama naših savremenika. »Poslednja oaza« Petra Lalovića bavi se životinjama, variranjem teme o moralizatorskim zakonima prirode pokušava uspostaviti širi kontinuitet ekoloških uslovnosti našeg življenja. Lordan Zafranović u »Krvl i pepelu Jesenovca« na uzbudljiv i šokantan način nas suočava sa ustaškim zločinom kao zastrašujućim momentom svekolike nacionalističke izopačenosti, dok Krsta Škanuta u svom filmu »Dvanaest meseci zime« zapaženom veštinom fabuliranja dokumentarističke građe, iz kadra u kadar efektinim kolažom fotografije, inserata

iz filmova i dokumentarnim materijalom, tvori »nastajanje« staljinizma u Sovjetskom Savezu.

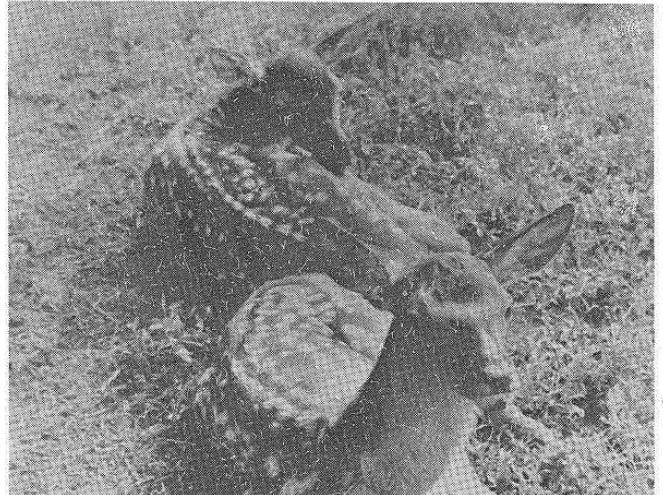
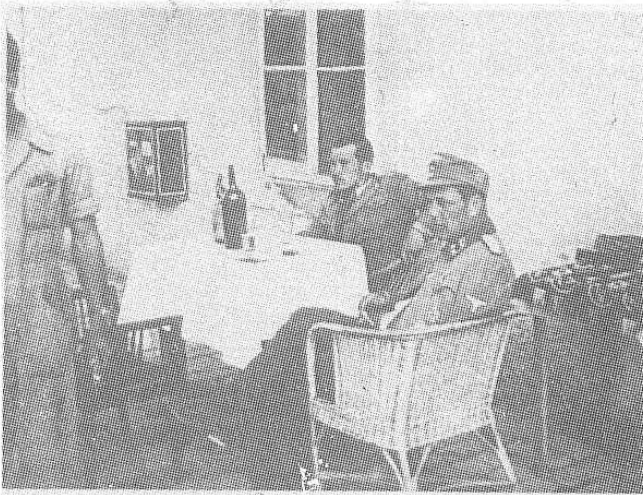
U kategoriji dokumentarnih filmova bilo je, što smo već kazali, malo filmova sa autentičnim, sadašnjim životnim pristupom. Upravo se stoga, uz već pomenuta nagradjena dokumentaristička ostvarenja, izdvaja film Petru Krelju »Na primjeru svoga života«, u kojem poznata publicistkinja Slavenka Drakulić-ilić izlaže svoju situaciju kao čoveka, bolesnika i javnog društvenog radnika. Zapravo, ona postavlja pitanje čitavoj društvenoj zajednici: da li je društvo pravilno odmerilo raspodelu društvenih sredstava, kada je pitanje obolelih, u ovom slučaju od bubrega, manje važno od nekih naših ambicija da spektaklom dokazujemo svoj humanizam? Ono što predstavlja moralnu okosnicu čitavog filma zapravo je njeno dramatično pitanje, upućeno svima nama, kako jedno humano društvo dozvoljava da od šest obolelih kojima je potrebna dijaliza, samo jedan može da izbori mesto u našim oskudnim kliničkim kapacitetima, dok su petoro osuđeni na smrt. Ko je taj šesti i po kojem ljudskom kriterijumu on ima prednost ili privilegiju da ostvari svoje pravo na život? Budući da je u Drakulićki imao priliku da nađe izuzetno nadarenog i artikulisanog sagovornika, Krelja je svoj reditejski učinak minimalizirao statičnom kamerom i jednostavnošću izraza, svodeći svoju ulogu na kativnog pratioca iskaza, dubokih društvenih značenja. Od ostalih valja pomenuti svakako »Tražimo Istragu« Nikše Jovičevića. On, već na njemu svojstven neposredan način, govori o izopačenjima naših naširoko raspređenih opredeljenja za malu privredu, i to uvidom u niz dogodovština koje ga u svakodnevicu prate. Slična je situacija i sa filmom »Bunker«, Milorada Bajića, koji na gorko komičan način govori o našim većitim stanarskim nevoljama i jednoj sudbini koja se odvija između zidova napuštenog bunkera. Šansu da stvori film dubljih značenja i šireg opsega, na izvestan način propustio je Ratko Ilić. Njegovo zanimljivo ostvarenje »Život u manastiru Hilendaru« predstavlja još jednu verziju pogleda na taj viševekovni pravoslavni spomenik, ovoga puta kroz prizmu pokušaja otkrivanja tajanstvenog sveta

ispisnika, ali i nedovoljno prodornog u osmišljavanju njihovih ljudskih sudbina.

O vrednostima igranih filmova teško je nešto reći, jer o tome najbolje svedoči činjenica da je prvonagrađeni film u ovoj kategoriji (što, doduše, ide na dušu i samom žiriju) film »Visokoletači« Aleksandra Ilića, čiji je glavni junak zapravo golub, a čitav film je, nategnuta parafraza, zapravo varijacija njegovog ranijeg remek-dela »Malj«. Film Ratka Orozovića »Cizme N 46« isušije je ostao na »štosu« i komičnom obrtu sakojim se sukobljava njegov glavni junak, naš gastarbajter, pri iznenadnom povratku kući, nego što domaša one suštastvene emotivne ljudske probleme tih ljudi čiji su domovi kao predodređeni za »preljubu«.

Što se tiče animacije, iako je bio procena da nam animacija nije na nivou ranijih godina, to ne znači da nije, u granicama svojih organizacionih, umetničkih i ekonomskih mogućnosti, ipak, postigla zanimljive rezultate. Pre svega, nije lako svake godine imati značajna i posve »nova« ostvarenja, a uz izvesnu bolju selekciju (o čemu je bilo već reči) ukupan utisak o animaciji u zvaničnoj selekciji bio bi znatno bolji. Treba svakako pomenuti »Tupka« Josipa Remenara, koji glumom, animacijom i dokumentom govori o istoimenom stripu Nedeljka Dragića. Od nagradjenih, »Poslednji TV dnevnik« Nikole Majdaka predstavlja standardno ostvarenje odredenog humanističkog vidokruga, koje je upravo ovim svojim elementom prikladno, pre svega, za međunarodne festivale, a slično je i sa »Marksijancima« Zorana Jovanovića (o tome svedoče i nagrade u Oberhausenu). Jovanović, inače vispreni i samosvojni autor, ovim filmom parafrazira svoj politički, već dozlaboga eksploatisan fundus ideja.

Uz sve zablude i stranputice, dokumentarni i kratki film su velika šansa, ali i trenutno veliko iskušenje jugoslovenske kinematografije. Valja imati na umu da su dokumentaristi uvek do sada krčili puteve novog filmskog izraza. Tim pre se ne bi smelo dogoditi da aljkavi organizatori i nedovoljno stimulisani producenti budu u takvoj poziciji da ponište ono što je godinama predstavljalo najznačajnije tokove savremenog jugoslovenskog izraza.

Polja

časopis za kulturu, umetnost i društvena pitanja, novi sad, katolička porta 5/II, telefon (021) 28-765

glavni urednici polja od 1955. florika štefan (1955 – 1958), dejan pozna nović (1958 – 1962), mileta radovanović (1962 – 1965), petar milosavljević (1965 – 1968), pero zubac (1968 – 1971), boško ivkov (1971 – 1974), jaroslav turčan (1974 – 1976), jovan zivlak (1976 – 1984)

uređuju: silvija dražić, zoran derić, simon grabovac, petru krdu, alpar lošonc, franja petrinović (glavni i odgovorni urednik), aleksandar petrović, dorđe pisarev i miroljub radojković; sekretar radmila gikić; tehnički i likovni urednik cvetan dimovski; lektor zora stojanović; članovi izdavačkog saveta: bosiljka bojanic (predsednik), milorad gruić, gion nandor, aleksandar horvat, ratka lotina, velja macut, selimir radulović, radivoj šajtinac, dušan todorović, aleksa trifunov, jovanka žunić (delegati šire društvene zajednice); radmila gikić, relja knežević, tomlislav marčinko, milan paroški, franja petrinović i vitomir sudarski (delegati izdavača); izdaje nišro »dnevnik« oour »redakcija dnevnik«, novi sad, bulevar 23. oktobra 31; direktor vitomir sudarski; osnivač pokrajinska konferencija saveza socijalističke omladine vojvodine; časopis finansira s iz kulture vojvodine; rukopise slati na adresu: redakcija »polja«, novi sad, poštanski fah 190; žiro račun: 65700-603-6324 nišro »dnevnik«, oour »redakcija dnevnik«, sa naznakom za »polja«, (godišnja pretplata 240 dinara, za inostranstvo dvostruko); na osnovu mišljenja pokrajinskog sekretarijata za nauku i kulturu broj 413-152/73 časopis je oslobođen poreza na promet proizvoda i usluga; tiraž 2.000 primeraka